

Vedligeholdelse

For trævinduer gælder, at det ikke er malingen der er afgørende for holdbarheden – det er trækvaliteten. Grundingen under malingen er det næstvigtigste. Først derefter kommer malingens betydning i forhold til at beskytte træet mod vejligets nedbrydende lys og vand. Malingen har også den funktion at give kulør og en jævn ensartet overflade.

Typiske skader er rådne karme eller rammebundstykker, og sidekarme og lodpost kan også være rådne på det nederste stykke. Hængslerne kan være rustet itu eller rudernes kit sidde løst eller mangler helt. Men ofte kan det betale sig at sætte et gammelt vindue i stand, hvis trækvaliteten god. Delvis genanvendelse af gamle vinduer er ikke ualmindelig af samme grund.

Undlader man at male sit vindue indvendigt er der stor risiko for råd i rammetræet. Og ved valg af maling bør den indvendige maling være lige så diffusionstæt som den udvendige, og gerne tættere.

Reparation af gamle trævinduer

TILLADELSE – ANSØGNING

Der skal ansøges om alle udvendige ændringer. Ved ansøgning skal der fremsendes tegninger. Tegninger skal være målfaste og vise detaljer. Der kan fremsendes tydelige fotografier til understøttelse af ansøgningen.

Regler der gælder for din ejendom kan ses i den bevarende lokalplan, i tinglysningen, samt på:

• www.brk.dk - Teknik & Forsyning

Her finder du også flere oplysninger og links til emnet bygningsbevaring.

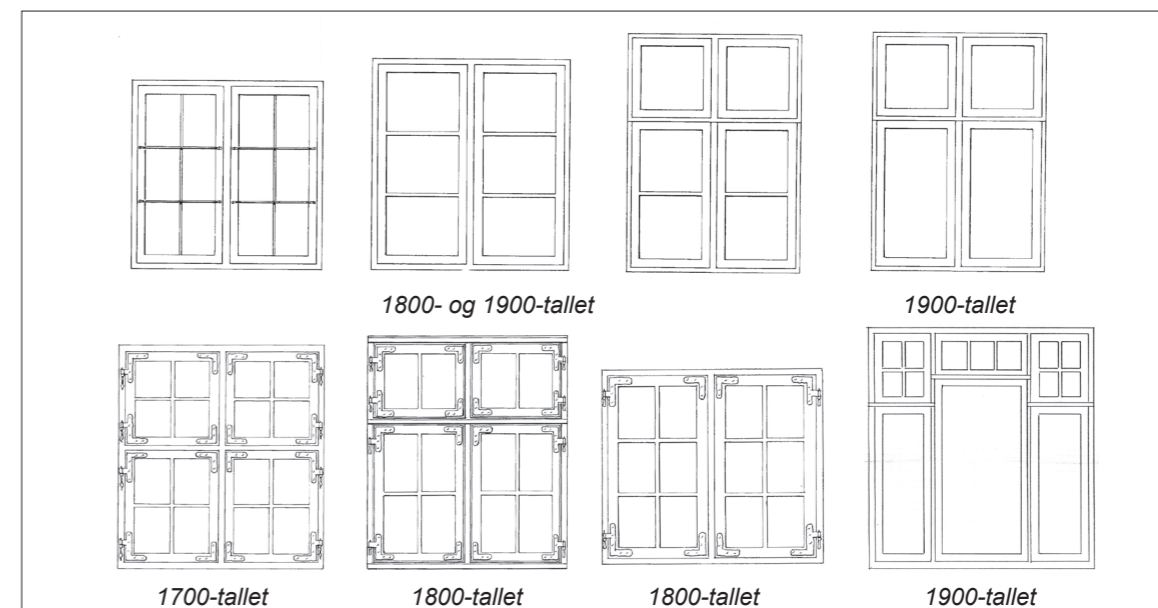
Ansøgningen sendes til:

Teknik & Miljø
Skovløkken 4
3770 - Allinge

Der kan ligeledes hentes ansøgningsvejledning og skema på hjemmesiden.

1. UDGAVE - april - 2008

Konsulent Niels-Holger Larsen - ARK.MAA • Rønne

Vinduestyper

Vinduestyperne på Bornholm har gennem tiderne skiftet stort set som i det øvrige Danmark, blot kom moden lidt senere herovre. Det, at de nye tendenser ikke vandt så hurtigt frem, betød bl.a., at blysprossede vinduer blev anvendt længe på Bornholm. Det er ret enestående, at vi fortsat har en del af dem på øen.

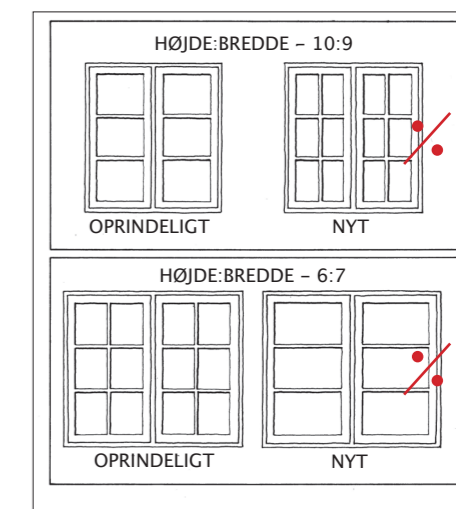
De tidligste vinduer er karakteristiske ved at glasarealet bestod af mange små ruder, som blev holdt sammen af blysprosser. Op gennem 1700 tallet begyndte træsprosser at afløse blysprosserne. De første træsprosse-vinduer var dog fortsat forholdsvis smårudedede med både lodrette og vandrette sprosser. Senere, i begyndelsen af 1800 tallet, kom vinduesrammer med større ruder, kun med vandrette sprosser, og denne type blev efterhånden yderligere forenklet til bl.a. flagvinduet, der er uden sprosser.

Indenfor de forskellige hovedtyper findes en rig variation af to-, tre- og fir-rammede vinduer med forskellige antal ruder pr. ramme. Man skal være opmærksom på, at vinduerne er en vigtig del af et hus, som er med til at understrege husets byggestil og karakter. Det er derfor lige forkert at sætte sprossede vinduer i et hus fra 1960erne, som at sætte et helruded vindue i et hus fra 1800 tallet.

Proportioner i et vindue – dvs. forholdet mellem højde og bredde på glassene er vigtige. Derfor kan man ikke i det samme murhul erstatte et 6-rudet med et 12-rudet vindue – eller omvendt. Og helt galt går det som regel, hvis der skiftes til et fir-rammet vindue. Glassene må ikke

Blysprosset vindue med synlige vindjern

VINDUER

blive for høje i forhold til bredden - eller omvendt. Se tegning på side 1.

Vinduets dele

Selv om formerne på vinduerne har skiftet gennem tiden, så har vinduets grundelementer fortsat de samme betegnelser. Det kan være nyttigt at kende dem, hvis man skal kommunikere med en håndværker.

Bevaring eller udskiftning

Mange udskifter eller har udskiftet ældre vinduer og begrundet det med energibesparelse. Men det er sjældent tilfældet. Ny glastyper og forbedrede tætningslister har betydet at den "gammeldags" løsning, med forsatsrammer med energiglas, både er mere lyd-dæmpende og energibesparende. De koblede rammer er næsten lige så god en løsning, mens almindelige termoruder er ringere, både hvad angår energibesparelse og holdbarhed.

Det er tankevækkende at nye tolags termovinduer med energiruder har en levetid på 20-25 år, og sælges med en garanti på 5 år. Til sammenligning sælges trævinduer normalt med en garanti på 10 år på selve træværket. Mange ældre vinduer har træværk (og af og til også glas) med en alder på 100 til 150 år – og de vil fortsat, med en fornuftig vedligeholdelse, kunne overleve mange nye vinduers levetid.

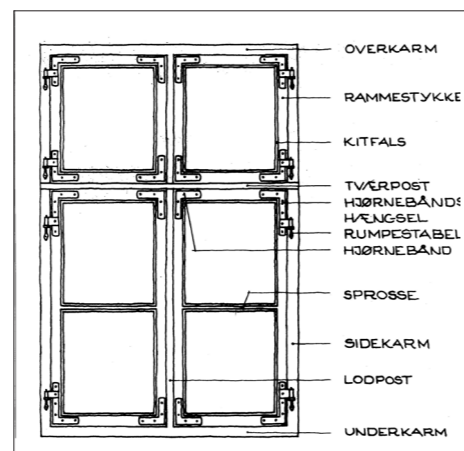
Blysprosser

På Bornholm ses bevaret to typer vinduer med blysprosser. Én type med synlige udvendige vindjern, og en sjældnere type hvor vindjernet er skjult inde midt i blysprossen. Vindjernet er nødvendige for at stabilisere vinduet, da bly er forholdsvis blødt. Vinduer med blysprosser er en meget holdbar konstruktion, hvis ellers træramme og vindjern vedligeholdes. Blysprosserne behøver ikke maling - hverken indvendigt eller udvendigt.

Om nødvendigt bør det være en professionel glarmester der monterer og reparerer blysprosser.

Enkeltglas i kitfals - og forsatsrammer

De gamle vinduer er typisk fremstillet af kernetræ af fyr. Kernetræ er selvimpregneret, vandafvisende og indeholder naturligt modstandsstoffer overfor fugtbetinget nedbrydning som råd og svamp. Vinduesrammen er typisk udført i en spinkel dimension (25-32 mm tyk og 50 mm bred) og kan derved afgive den indtrængende fugt hurtigere end en ramme i kraftigere dimension. Det samme

Vinduets betegnelser

Flagvindue -
"Dannebrogsvindue"Tre-fagsvindue -
Bedre byggeskik

VINDUER

gælder sprosserne der ofte kun er 25 mm brede. De ældre vinduer har indvendigt dekorative kantprofiler på rammer og sprosser og udvendigt en retvinklet kitfals hvori glasset sidder. Glasset er fastholdt med flere tynde stifter og tætnet med linoliekit. Enkelt og nemt at vedligeholde.

Forsatsvinduet kan være i træ eller aluminium. Anvendes et energiglas med belægning i forsatsrammen, så kan det ikke blive meget bedre - med mindre man i forsatsrammen monterer en tolags energirude. Det er det optimale, men bliver let lidt klodset. Det er løsninger som typisk anvendes på ældre vinduer der istandsættes, men kan selvfølgelig også bruges på helt nye vinduer.

Koblede rammer

Vinduer, der er forsynet med "forsatsrammer" hængslet direkte på indersiden af vinduesrammen, så de kan lukke op samlet, kaldes "koblede rammer". Systemet er efterhånden veludviklet, med beslag der ikke er synlige, når vinduet er lukket. De indvendige rammer har mindre dimension end de udvendige og bør udføres uden sprosser. Der kan med fordel monteres energiglas i de indvendige rammer. Det er en god løsning der både kan tilgodesee bevarings- og energihensyn.

Koblede rammer anvendes typisk på nye vinduer, og kan skaffes industrielt fremstillede i god kvalitet. Der findes i øvrigt andre former for koblede vinduer.

Termovindue og "snydesprosser"

Termoruder kom på markedet i 1960'erne, og vandt hurtigt frem også ved udskiftning af vinduer i ældre byggerier dengang som store en-rudede vinduer. Mange ældre huse mistede derved sin oprindelige elegance og karakter. Den efterfølgende efterspørgsel på sprossede vinduer har betydet, at der i dag er et rigt udvalg af sprossede termovinduer. Men ser man efter, er sprosserne langt tykkere end på de traditionelle vinduer med enkeltglas og kit. Derfor er siden udviklet termoruder med mindre "kunstige sprosser" pålimet udvendigt og indvendigt. De bedste med varigt fæste. For at sprosser ikke fremtræder som to tynde pinde, skal der ilægges aluprofiler/afstandsprofil mellem ruderne, der følger vinduessprossingen.

To rammet vindue med vandrette
og lodrette sprosser